

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

organisaties neigen tot orthodoxie in het verdedigen van bestaande werkwijzen, is juist de geloofwaardigheid van degenen die de professionele autoriteit van psychoanalyse moeten dragen, ernstig gecompromitteerd (p. 191). Het is paradoxaal dat we onze professionele autoriteit in de buitenwereld niet meer kunnen ontleen aan het feit dat we psychoanalyticus zijn of op basis van bewezen effectiviteit, maar onze professionele geloofwaardigheid als hulpverleners ontleen aan de positie die de staat ons op basis van onze medische of psychologische opleiding heeft toegekend. Eisold ziet de psychoanalyse overleven als er verbinding wordt gezocht met de psychotherapieën, een verbinding met andere toegepaste velden en met disciplines en professionals op het gebied van organisaties, gezinnen en groepen. De enige weg uit de impasse is opnieuw het pad kiezen van alsmaar onderzoekend vragen te stellen naar onjuiste aannames en sociale identiteiten die een authentieke beleving inperkt. Natuurlijk is er naast de psychoanalytische wereld ook een veranderde buitenwereld, waarin de markt vraagt om stevige merken, die om onderbouwing van de effectiviteit en verantwoording over de middelen vraagt. Met dat soort vragen zijn veel analytici laks omgegaan en voor zover er wel onderzoek werd gedaan, gebeurde dat op instituten waar, zo zagen we juist, psychoanalytici vaak zo'n dedain voor hadden. Het is inderdaad zo dat we nog wel de verantwoordelijkheden en verplichtingen van professionals hebben, maar niet meer de autonomie en privileges die ooit bij het beroep hoorden. We komen er niet onderuit, aldus Eisold, om na te denken over het verbeteren van onze waarde en het verlagen van kosten. Hoe moeilijk dat is, zien we naar mijn idee in Londen, waar de vrijgevestigde analytici van de Engelse vereniging zich altijd afzijdig hebben gehouden van de reguliere ggz en zich maar moeizaam verhouden met de ana-

lytici die zich wel met instituten verbonden, zoals de groep rond Fonagy.

Voor de komende maanden ligt op mijn bureau *The future of Psychoanalysis: The Debate about the Training Analyst system*. Vooralsnog blijven Kernbergs artikelen *Thirty Methods to Destroy the Creativity of Psychoanalytic Candidates* (1996) en *Suicide Prevention for Psychoanalytic Institutes and Societies* (2012) voor mij nog steeds een leidraad en zijn wat mij verplichte kost voor bestuurs- en commissieleden van een analytische vereniging. Zij bieden een antwoord op de vraag: 'Maar hoe dan wel?'

Literatuur

- KERNBERG, O.F. (1996). Thirty methods to destroy the creativity of psychoanalytic candidates *International Journal of Psycho-Analysis*, 77, 1031-1040.
- KERNBERG, O.F. (2012). Suicide prevention for psychoanalytic institutes and societies. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 60, 707-719.
- ZAGERMANN, P. (red.). (2017). *The future of psychoanalysis: The debate about the training analyst System*. London: Karnac.

Hoe werkt dat, psychotherapie?

Bespreking van

Jaap Wijkstra (2017). *De therapeut & Anna — Een inzichtgevende psychotherapie*. Soest: Uitgeverij Boekscout.nl. ISBN 978 94 022 4052 8, 252 pp., € 21,50

JOS DE KROON

Tegenwoordig weet men het zeker: alle psychische ellende zit in de hersenen en niet ergens anders, zoals in de relaties met anderen, in de levensgeschiedenis, in de opvoeding of ontwikkeling en in het lot. Nee, psy-

chopathologie is het gevolg van een disfunctionerend neuronaal netwerk. Om een andere opvatting te horen dan de breinverhalen die ons worden opgedist moet men hard zoeken. In de boekhandel bezwijken de boekenplanken onder het grote aantal breinboeken. Alle psychische problemen worden in deze lectuur geschreven op het conto van de hersenen waar een stofje dwarsligt of een neuron een verkeerde route is ingeslagen. Depressies, psychoses, ADHD, autisme, borderline-persoonlijkeitsstoornissen, ja zelfs geluk en talent worden toegeschreven aan functies (van delen) van de hersenen. Het grote publiek gelooft inmiddels in deze voorstelling van zaken en een aanzienlijk deel van de professionals in de geestelijke gezondheidszorg neemt eveneens aan dat psychische problemen berusten op stoornissen in de hersenen. Helaas is deze opvatting te simpel om waar te zijn en wetenschappelijk niet houdbaar. Daarom is *De therapeut & Anna* een welkome afwisseling met het 'mechanistisch' paradigma van de hierboven geschetste dominante opvattingen in de psychiatrie. In dit boek vertelt de auteur, Jaap Wijkstra, de wederwaardigheden van een inzicht gevende psychotherapie met daarin zeer herkenbare voorvallen. Anna, de dochter van een psychiater is depressief, heeft suïcidale gedachten, is vastgelopen in relaties en bovendien komt zij niet meer tot werken als beeldend kunstenaar. Wijkstra is eveneens psychiater en verricht psychotherapieën die zijn geënt op het gedachtegoed van Sigmund Freud. Hij neemt Anna in therapie nadat zij door een psychoanalytisch instituut is afgewezen als patiënt-kandidaat vanwege haar suïcidale uitingen. Deze omstandigheid zou te veel risico met zich meedragen. Dit roept natuurlijk meteen de vraag op voor wie dat risico geldt: voor het instituut of voor de patiënt. Kan een psychoanalyse of een psychoanalytische therapie nog überhaupt doorgang vinden wanneer elk risico wordt uitgesloten? Een psychotherapeutisch engagement

draagt immers altijd een risico met zich mee. Het impliceert een avontuur waarvan men tevoren de afloop niet kent. Er is nog een bijzonderheid bij de aanvang van deze therapie; een kind van een (directe?) collega in behandeling nemen is niet zonder meer vanzelfsprekend en kan in de loop van de behandeling leiden tot ongewenste complicaties, zoals die zich later ook voordeden toen de symptomatologie ernstiger werd en de vader/collega erop aandrong de therapie te stoppen en hij vond dat het tijd werd om medicatie te gaan gebruiken. Deze gebeurtenis interfereerde heftig met de therapie en het is een hele kunst om als therapeut én patiënt het roer stevig in handen te houden om de behandeling niet te laten mislukken. De therapie neemt zijn loop en Anna wordt verliefd op de therapeut en daar begint de draad die gedurende het hele therapeutisch proces te volgen is. Wat maakt het dat zij verliefd wordt op hem? Moet hij haar redenen? Waarom gaat zij hem idealiseren? Is er sprake van een narcistische overdracht en tegenoverdracht? Zijn er aanwijzingen in het gezin van herkomst die voeding geven aan deze ontwikkeling? Welke functies vervullen haar symptomen en haar kunstuitingen die nu stagneren? Wat wordt er met haar idealisering van de therapeut en haar verliefdheid op hem afgeweerd? Al deze vragen komen in dit boek aan de orde. Systematisch worden de afweermechanismen, overdracht en tegenoverdracht, moeilijkheden bij het hanteren van de therapieregels besproken. Wijkstra doet zijn uiterste best om dit alles uit de doeken te doen en beschrijft in heldere en eenvoudig te vatten termen de theorie die daaraan ten grondslag ligt. *De therapeut & Anna* heeft het karakter van een verbatim verslag, van een roman à la *Heden ik, morgen jij* en een leerboek voor studenten. Mijn vermoeden is dat dit boek een reconstructie is van een langer durende ervaring van een psychotherapeut die een educatief oogmerk heeft. Dit vermoeden wordt bevestigd door de soms wat erg uitgebreide uitleg van de

manier waarop de mens in elkaar zit en hoe psychoanalytische begrippen verstaan dienen te worden. Het werd nog eens versterkt door het feit dat de verbale uitingen van patiënt en therapeut naarmate het relaas vordert steeds meer op elkaar gingen lijken. Dat deed soms wel wat gekunsteld aan, maar neemt niet weg dat er ook sprake is van soms aangrijpende passages en leerzame momenten. Wij komen inmiddels niet veel te weten over de therapeut. Het heeft er alle schijn van dat hij de abstinentieregels die in de therapie gebruikelijk is, eveneens heeft doorgevoerd in de tekst van het boek. Hij laat ons zelfs niet weten waar hij als psychiater heeft gewerkt en wat voor soort psychotherapeut hij is. Op het eind van het boek kunnen wij toch nog even een glimp opvangen van zijn persoon wanneer hij afreist naar New York om in het MoMa de drie zelfportretten van zijn patiënte te gaan bekijken; hij was daardoor geëmotioneerd. Was hij zelf ook een beetje verliefd op zijn patiënte of was hij eerder trots op zijn eigen creatie? Wij zullen het niet weten. Alles bij elkaar is dit een goed boek voor diegenen die zich willen bekwaamen in de psychotherapie, zoals psychotherapeuten in opleiding en arts-assistenten psychiatrie.

Op de koffie met Freud ...

Bespreking van

Brett Kahr (2017). *Coffee with Freud*.
London: Karnac. ISBN 978 17 822 03438, 336
pp., € 18,11

CHRISTINE FRANCKX

Brett Kahr brengt met dit postuum interview *Coffee with Freud* (2017) een levendig en origineel biografisch beeld van Sigmund Freud, 77 jaar na diens dood. De auteur kiest een comfortabele setting voor deze onge-

wone ontmoeting, namelijk Café Landtmann, één van Freuds favoriete koffiehuisen in Wenen in de belle-époqueperiode. De toenmalige eigenaar, Wilhelm Kerl, is eveneens van de partij en bedient op een voorname manier beide gesprekspartners van Freuds favoriete spijs en koffie en lijkt dit met kennis van de culinaire voorkeuren van Freud te doen, bijvoorbeeld: 'Zeker nooit kip, noch bloemkool'. Zo krijgt de lezer wat extra details uit het dagelijkse leven in die tijd en komt er een interessant en voor de lezer verrassend perspectief door de complexiteit waarmee de drie hoofdpersonages heden en verleden confronteren. Dit werk is, net zoals het voorgaande *Tea with Winnicott* opnieuw een pageturner geworden, erg toegankelijk geschreven en met een fantastische hoeveelheid aan informatie. De auteur zelf spreekt van een *road map* voor jonge collega's, geboeid door de psychoanalyse, alsook voor gevormde analytici, de zogenaamde 'oldtimers', die in dit werk extra informatie krijgen, bijvoorbeeld nooit eerder gepubliceerd en/of interviewmateriaal. *Coffee with Freud* handelt over de periode van Freuds geboorte tot 1900. Een vervolgvolume *Cigars with Freud* wil de periode 1900-1939 bespreken. De auteur behandelt meerdere aspecten uit deze eerste periode van Freuds leven: zijn dagelijkse doen en laten, de inrichting van zijn kabinet, het begin van zijn carrière, de ontmoetingen met leermeesters, de sfeer in Wenen op het einde van de negentiende eeuw, enzovoort. Helaas ontstaat er soms een gevoel van saturatie in de opsomming van details bij het lezen van dit 'non-fictie'-werk en lijkt het er soms op dat Kahr Freud tijdens deze imaginaire conversatie wil prikkelen met alle informatie die hij over hem verzamelde. Zo is er de passage waarbij Kahr citeert uit de briefwisseling van Freud, die verbolgen opmerkt dat hij zijn correspondentie, met name de brieven aan en van Fliess, niet publiek wenste te maken. Marie Bonaparte zag hier echter het belang van in voor de geschiedenis van de